ج) حق الجنایه در عبد

{00:40:18}

ببینید این را می‌پسندید یا نه؟ خود انواع تعلق یک حق به عین، یکی از صغریات کبرایی است که عرض کردم؛ شارع وقتی می‌خواهد حق یک ذوالحقی را استیفاء کند، ایمن‌ترین راه و نزدیک‌ترین راه را می‌رود تا این حق استیفاء شود و حق به حقدار برسد. این یکی از صغریات برای این دو بود. سومی که از همین باب است، حق الجنایه است که بحث ما است. حق الجنایه، این است که وقتی یک جنایتی صورت گرفت، اگر این جنایت برای خود شخص بوده، خب باید تاوانش را پس بدهد. اما اگر بر بنده او بود؛ یعنی عبد کسی جنایت کرد، عمداً یا خطائاً کسی را کشت، مسأله واضح فقه است که در اینجا مثل حق الرهانه، حق الجنایه دارید. یعنی وقتی یک عبدی، دیگری را کشت، اینجا حق الجنایه به رقبه تعلق می‌گیرد؛ الآن خود آن عبد که ملک است، گرو می‌شود. مالک باید بیایی پول اولیاء مقتول را بدهد؟ نه. مالک در اینجا مهم نیست. بله، اگر بخواهد بدهد، خب بدهد. اگر آمد و داد، قبول است. اما اگر عمدی بوده، ولی‌دم می‌تواند بگوید من کاری با توی مولی ندارم. چون عمداً کشته، حق الجنایه به رقبه او تعلق گرفته و فعلاً کل او در اختیار من است. اگر بخواهم به قصاص او را می‌کشم، چون عمداً کشته است و اگر هم بخواهم، بنده خودم می‌شود. شما دیگر از این مطلب برکنار هستید.

اما اگر قتل خطائی باشد -در قتل عمد، اختیار با ولی دم است- در اینجا، مولی مختار می‌شود. الآن که نمی‌تواند او را بکشد، چون عمداً نکشته است، باید دیه داده شود. موالی این بنده، مختار می‌شود و می‌تواند بگوید بیا من دیه را می‌دهم و بنده مال خودم باشد و می‌تواند بگوید من پولی ندارم، لذا بنده‌ای که خطائی او را کشته، خودش رق می‌شود؛ مقتول نمی‌شود؛ رقّ ولی‌دم می‌شود.

آنچه که بحث الآن ما است، این است که می‌گویی‌م وقتی از عبد یک جنایتی سر زد، حق الجنایه متعلق به ذمه مولی نیست؛ حتی در قتل خطائی، مولی نباید بدهد؛ اصلاً ذمه او مشغول نیست. در حق الجنایه، متعلق حق، مباشرتاً خود عبد است. آیا این هم یکی از صغریات آن تعلق حق به عین هست یا نه؟ به‌عنوان احتمال باید روی آن تأمل کنیم. فعلاً این احتمال را جلو می‌بریم که این هم یکی از صغریات همان کبری باشد. شارع می‌گوید درست است که این عبد_شخص دیگری بود و مملوک او بود، اما در کارهای اختیاری خودش، مسئولش خودش است و این‌جور نیست که چون عبد است، همه مسئولیتش بر گردن مولی بیفتد، بلکه در این جور چیزها - مثل جنایات – مسئول، خودش است. حال که مسئول، خودش است، مصب تعلق حق ولی دم یا مجنی علیه - چون در جنایت بر اطراف هم مطرح است - خود عین عبد است؛ رقبه و مالیت خودش است. چرا؟ چون نزدیک‌ترین نقد موجود است؛ می‌گویی‌م این کار را کرده‌ای - چه کسی نزدیک‌تر از خودش هست؟ - و خودت نزدیک‌ترین کسی هستی که می‌شود این جنایتی که انجام داده‌ای از آن استیفاء شود. حال اگر سراغ مالک برویم معلوم نیست مالک دارد یا ندارد و ... . لذا نزدیک‌ترین راه این است که به خود عبد بگوییم ملکیتت برای من شد.

اگر حق الجنایه و تعلقش به رقبه، صغرایی از آن کبری باشد و فرض بگیریم ادله اثباتیه هم به آن کمک کند، سراغ بحث بعدی می‌رویم. اما تا اینجای کار، مناسب است یک مروری بر بحث داشته باشیم.

بازبینی #1
ایجاد شده 23 اوت 2025 14:31:03 توسط ... .
به روزرسانی شده 23 اوت 2025 14:37:09 توسط ... .